

Dmytruk Z. A. Strategies for positioning the institution of general secondary education in the regional market of educational services

Attention is drawn to the fact that in connection with the reform of the education sector and the implementation of the Concept of a new Ukrainian school, the problem of positioning the institution of general secondary education is actualizing. The essence of such strategies of the process of positioning the general secondary education institution in the regional market of educational services is revealed as forming an effective positive image and branding of the educational institution. The essence of such strategies of the process of positioning the general secondary education institution in the regional market of educational services is revealed as forming an effective positive image and branding of the educational institution. Based on the synthesis of the views of researchers, definitions of the terms "strategy", "image", "branding", "brand" are presented. By author's definition, the strategy of a general secondary education institution is a model of generalizing the actions needed to achieve the goals by coordinating and allocating the resources of that educational institution. That is, developing a strategy for positioning a general secondary education institution is to find, develop a unique "strong" position for an educational organization or educational service, plans to achieve the goals; development, formation and maintenance of these positions, taking into account the opportunities and resources of the educational institution. The author defines the concepts of "effective positive image" and "branding of a general secondary education institution". We consider the effective image of a general secondary education institution as an image filled with positive content and aimed at creating and maintaining effective public relations, which is a necessary condition for its competitiveness in the educational services market. It is noted that an effective positive image of a general secondary education institution aimed at creating and maintaining effective communication with the public is a prerequisite for its competitiveness in the educational services market. Attention is drawn to the components of image formation, the brand of the educational institution and the close connection of these processes with the level of education development in the region and the country. The article deals with the positions of well-known scientists on the issues of definition, formation and support in the current state of the main strategies of the process of positioning the institution of general secondary education in the regional market of educational services. The author's interpretation of the branding of a general secondary education institution as an activity for creating a long-term advantage of an educational institution or educational service, which is based on joint reinforced actions on the consumer of advertising appeals, information and events, other elements of advertising and communication activities that distinguish and create inclusive secondary education or educational services. The author points out the classification of brands and focuses on the benefits of using them to educational institutions, consumers of educational services and society in general.

In further elaboration of the outlined problems, the author plans to pay attention to the factors that shape the level of competitiveness of the brand of the institution of general secondary education.

Key words: positioning, strategy, image, branding, general secondary education institution, educational services market.

УДК 37.091.3–027.22–053.4:796

DOI <https://doi.org/10.31392/NPU-nc.series5.2020.72-1.38>

Довбня С. О., Шулигіна Р. А.

**ТЕОРЕТИКО-МЕТОДИЧНИЙ СУПРОВІД ІГРОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ
ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ**

Дослідження присвячене обґрунтуванню теоретико-методичного супроводу ігрової діяльності дітей дошкільного віку. Системний і комплексний аналіз проблеми дав змогу схарактеризувати ключові поняття дослідження: «ігрова діяльність», «гра». «Ігрову діяльність» розглядаємо як різновид активної діяльності дітей дошкільного віку, що становить основний зміст їхнього життя та є провідною діяльністю, тісно пов'язаною з подальшим навчаннями і працею. Термінологічне словосполучення ігрова діяльність є родовим щодо поняття гра. Гра – це конкретний прояв індивідуальної і колективної ігрової діяльності дитини, яка носить конкретно-історичний, багатовидовий, креативний та багатофункціональний характер. Визначено сутність феномена «методичний супровід ігрової діяльності» – як систему діагностики досвіду ігрової діяльності дітей дошкільного віку, облік її результатів у взаємодії з дітьми в грі, наявність ігрового партнерства, що поєднує прямі та опосередковані методи суб'єкт-суб'єктної взаємодії педагога і дітей. Виявлено, що впровадження в практику сучасних закладів дошкільної освіти компонентів методичного супроводу ігрової діяльності дітей дошкільного віку сприяє формуванню особистісної ігрової компетентності дитини дошкільного віку, що полягає у її здатності організовувати різні види ігор (творчі та ігри за правилами тощо) відповідно до їх структури (уявлювана ігрова ситуація, ігрова роль, ігрові правила); реалізовувати власні ігрові задуми; дотримуватись ігрового партнерства та рольових способів поведінки, норм та етикету спілкування у процесі гри тощо. Встановлено, що зазначені основи реалізації методичного супроводу ігрової діяльності дітей дошкільного віку в педагогічну практику спрямовані на формування професійно-педагогічної культури педагогів, продукування сучасних педагогічних ідей, технологій, а також інтереси педагога в постійному підвищенні фахового рівня відповідно до кон'юнктури ринку педагогічної праці, можуть забезпечити потреби розвитку освіти України у висококваліфікованих конкурентоспроможних фахівцях.

Ключові слова: ігрова діяльність, гра, діти дошкільного віку, методичний супровід.

Провідні напрями розвитку сучасної системи дошкільної освіти в Україні задекларовано в загальнодержавних нормативних документах: Законах України «Про освіту» (2017), «Про дошкільну освіту (2017), Базовому компоненті дошкільної освіти (2012).

Зміст сучасної дошкільної освіти значною мірою зумовлюють зміни у теоретико-методичному супроводі ігрової діяльності дітей дошкільного віку, що створюється на ґрунті наукових і методичних напрацювань провідних учених минулого й сучасного. З огляду на це, дослідження теоретико-методичного супроводу ігрової діяльності дітей дошкільного віку дозволяє виявити як його досягнення, так і недоліки, осмислення яких сприяє позитивним змінам сучасної теорії і практики дошкільної освіти, зокрема й ігрової діяльності – провідної для дітей дошкільного віку.

Теоретико-методичні засади дослідження у вітчизняній науці представлено працями багатьох учених: вивчення сутності гри, її психолого-педагогічний механізм та класифікацію ігор (Д. Ельконін, О. Запорожець, О. Леонт'єв, Г. Люблінська, Е. Мануйленко та ін.); педагогічне вивчення дитячої гри (Л. Артемова, Т. Губенко, В. Залогіна, В. Захарченко, Р. Ібрагімова, Н. Кудикіна, Т. Маркова, О. Усова, І. Школьна, О. Янківська та ін.); розкриття методики керівництва грою (Р. Жуковська, Д. Менджеричька, Р. Рімбуг, П. Саморукова та ін.).

Окреслена проблема певною мірою визначається в працях сучасних українських учених, а саме: формування взаємин дошкільників у спільній грі (К. Щербакова); педагогічний супровід ігрової діяльності дітей (Н. Кудикіна); соціальна адаптація старших дошкільників засобами ігрової діяльності (Н. Захарова); формування первинного економічного досвіду старших дошкільників засобом гри (А. Сазанова); особливості розвитку сюжетно-рольової гри старших дошкільників (С. Ладивір); розвиток комунікативних функцій дошкільників у процесі творчих ігор (К. Карасьова); гра в освітньому просторі дошкільного навчального закладу (Н. Гавриш).

Аналіз передового педагогічного досвіду, висвітленого у фахових періодичних виданнях («Дошкільне виховання», «Дитячий садок», «Бібліотечка вихователя дитячого садка»), уможливив з'ясування особливостей організації ігрової діяльності дітей дошкільного віку в освітній процес закладів дошкільної освіти.

Мета статті полягає в обґрунтуванні теоретико-методичного супроводу ігрової діяльності дітей дошкільного віку.

Системний і комплексний аналіз проблеми теоретико-методичного супроводу ігрової діяльності дітей дошкільного віку дав змогу схарактеризувати ключові поняття дослідження: «ігрова діяльність», «методичний супровід».

Принципово важливими для вирішення проблеми є потенційні можливості дослідження дефініцій «ігрова діяльність». Психологічний словник визначає ігрову діяльність, як «форму діяльності в умовних ситуаціях, спрямовану на відтворення і засвоєння суспільного досвіду, фіксованого у спеціально закріплених способах здійснення предметних дій, у предметах науки і культури» [8].

Співзвучною цьому визначенню є думка С. Гончаренка, який вважає, що ігрова діяльність – це різновид активної діяльності людей, у процесі якої вони оволодівають суспільними функціями, стосунками та рідною мовою як засобом спілкування між людьми [3, с. 139].

Підтвердження пріоритетності ігрової діяльності серед інших видів діяльності знаходимо й у «Енциклопедії освіти», яка визначає ігрову діяльність дітей дошкільного віку як різновид активної діяльності дітей дошкільного віку, що складає основний зміст їхнього життя та є провідною діяльністю, тісно пов'язаною з подальшим навчаннями і працею. Поєднання суб'єктивної цінності гри для дитини та її об'єктивного розвивального значення роблять гру найефективнішою формою життя дошкільника [5, с. 327].

Термінологічне словосполучення ігрова діяльність є родовим щодо поняття гра. Гра – це конкретний прояв індивідуальної і колективної ігрової діяльності дитини, яка носить конкретно-історичний, багатовидовий, креативний та багатофункціональний характер [5, с. 328]. Ігрова діяльність є багатофункціональним педагогічним методом. За умов педагогічного супроводу ігрова діяльність реалізується як метод. Педагогічний супровід ігрової діяльності – це спосіб досягнення мети освітнього процесу шляхом цілеспрямованого застосування системи педагогічних прийомів, адекватних особливостям конкретної гри та спрямованих на гармонізацію взаємодії в системі вихователь-дитина через задоволення актуальних потреб дитини і реалізацію її особистісного потенціалу [5, с. 328].

Осмислення сутності ігрової діяльності передбачало опору на наукові праці у межах досліджуваного періоду. Для вивчення проблеми дослідження цінними стали праці, написані у 50-60-х роках ХХ ст. радянськими психологами, що були присвячені психологічним засадам гри (Л. Виготський (1950); О. Леонт'єв (1948); (1959); Д. Ельконін (1957), Г. Люблінська, (1959); О. Запорожець (1961) та ін.).

Зокрема, за концепцією Л. Виготського, гра є способом активного засвоєння дитиною людської культури. Вагомим здобутком ученого є розвиток положення про провідну роль ігрової діяльності як основної діяльності, що тісно пов'язана із розвитком особистості дитини дошкільного віку і зумовлює важливі зміни у її психічних процесах, а також виступає «джерелом розвитку і створює зону найближчого розвитку дитини» [2].

Істотний інтерес становлять ідеї видатного вітчизняного вченого О. Леонт'єва, висвітлені у праці «Психологічний розвиток дитини в дошкільному віці» (1948), зміст якої присвячений значенню гри для дитини дошкільного віку. Автор ґрунтовно доводить, що дитина опановує більш широке, безпосередньо недоступне

їй коло дійсності тільки у грі. Для дітей гра є сферою соціальної та інтелектуальної творчості, полігоном громадського й творчого самовираження. Аксиомою стало твердження О. Леонт'єва про те, що гра, набуваючи осмисленості та насиченості, є шляхом пошуку дитини в колективі товаришів, у суспільстві, Всесвіті, забезпечує вихід на соціальний досвід, культуру минулого, сьогодення і майбутнього; повторення соціальної практики, доступної розумінню [11].

О. Леонт'єв вперше обґрунтовує введене його попередником Л. Виготським сутність, зміст і характеристику провідної діяльності. Провідна діяльність «ми називаємо таку діяльність, у зв'язку з розвитком якої відбувається найважливіші зміни у психіці дитини і в середині якої розвивається психічні процеси, які готують перехід дитини до нового вищого ступеня її розвитку [12, с. 384]. У своїй публікації «Проблеми розвитку психіки» (1959) О. Леонт'єв наголошує, що розвиток дитини залежить не від діяльності взагалі, а від провідної діяльності, яка зумовлює найголовніші зміни в психічних процесах і психологічних особливостях дитини на цій стадії її розвитку [12, с. 384-385]. Автором запропонована загальна структура ігрової діяльності як психологічний механізм, перетворення якого змінюють характер діяльності та її розвивальний вплив на дитину. О. Леонт'єв став засновником іншої важливої ідеї, котра полягає в тому, що в надрах гри як провідного виду діяльності дошкільного віку формуються нові мотиви – мотиви навчально-пізнавальної діяльності, рушії розвитку особистості дитини дошкільного віку. О. Леонт'євим визначено в загальних рисах провідну закономірність розвитку ігрової діяльності, яка трансформується від творчих ігор до ігор за готовими правилами. Ця закономірність у подальшому була обрана за теоретичну основу класифікації дитячих ігор [12, с. 384-385].

Вітчизняний педагог, лікар, академік АПН РСФСР, автор праць з дошкільного виховання («Бесіди про виховання», «Дитина в дошкільні роки», «Батькам про виховання» та ін.) Є. Аркін зауважував, що «дитина – істота дуже активна, і саме у грі активність дитини найбільш природно і вільно виявлена, бо і за структурою, і за змістом, і за виконанням гра найбільше відповідає всій психофізичній організації, усьому змісту, що наповнює життя дитини дошкільного віку» [1]. На думку Є. Аркіна, гра дає дитині ту повноту життя, якої вона прагне, звідси випливає, що саме гра має бути важелем дошкільного виховання.

Важливе значення для розвитку ігрової діяльності дітей мали дослідження з дитячої психології відомого радянського психолога, завідувача лабораторії психології дітей шестирічного віку Науково-дослідного інституту психології АПН РСФСР Д. Ельконіна, які стосувалися визначення специфіки і аналізу історико-генетичного розвитку дитячої гри як форми опосередкованого залучення дітей до життя дорослих та розуміння ролі гри в психічному розвитку дитини.

Ученим було доведено, що ігрова діяльність у її рольовій формі – «соціальна за своєю природою та за своїм походженням, тобто виникає із умов життя дитини в суспільстві» [18, с. 31]. Він наголошував, що гра поступово трансформувалася від суто утилітарної спрямованості до набуття її сучасного значення як діяльності, яка сприяє засвоєнню дитиною суспільного досвіду і, що особливо актуально, орієнтації у людських стосунках та мотивах людської діяльності. «Особлива чутливість гри до сфери людської діяльності та до ставлення між людьми показує, що при усій різноманітності сюжетів за ними криється принципово один і той же зміст – діяльність людини і стосунки людей у суспільстві... Сюжети ігор... відображають конкретні умови життя дитини. Вони змінюються у залежності від цих умов, від входження дитини у значно ширше коло життя, разом з розширенням її кругозору» [18, с. 31]. Автор був переконаний, що, маючи соціальне походження та зміст, гра виконує функцію соціалізації особистості.

На думку Д. Ельконіна, рольова гра – це форма моделювання дитиною соціальних ставлень дорослих, тобто відтворення їх у своєрідній матеріальній формі й у такий спосіб усвідомлення. Гра є важливим джерелом формування соціальної свідомості дитини. «Свою розвивальну функцію рольова гра здійснює ще й завдяки тому, що колектив дітей, який реалізує гру, – завжди реальний колектив, у якому його учасники вступають не в уявні, а реальні стосунки» [18, с. 32]. Рольова гра розглядалась ученим як реальна форма життя дитини; у грі створюється дитяче товариство, яке живе як самостійний, самодіяльний колектив. Д. Ельконін підкреслював, що реальні стосунки дітей у грі варто більше враховувати під час педагогічної організації ігрової діяльності. Надзвичайно важливо повною мірою використовувати гру саме у специфічному для неї напрямі – соціалізації особистості: «Можливості рольової гри як могутнього виховного засобу можуть бути повністю використані лише тоді, коли рольова гра стане формою життя дітей, а ігровий дитячий колектив – самодіяльним колективом» [19, с. 32].

Д. Ельконін на підставі проведених досліджень у роботах «Психологічні питання дошкільної гри» (1948) та «Психологія гри» (1978) [18] дійшов висновку про те, що центральне значення у дошкільному віці займають творчі ігри, в яких дитина виконує роль. На його думку, роль робиться непривабливою, якщо у ній недостатньо змістових дій. Він зазначав про необхідність внесення у гру «тих сюжетів, яким притаманне найбільше виховне значення». Таким чином, Д. Ельконін довів, що рольова гра як форма гри у дошкільному віці стає провідною діяльністю дитини у житті та соціалізації, видозмінюється разом із зростанням дитини та зміною її соціальної позиції [19].

Відомий психолог Г. Люблінська у монографії «Нариси психічного розвитку дитини» (1959), виділяє три основні чинники розвитку особистості: 1) біологічний, 2) соціальний, 3) активність самої дитини, яка часто виявляється у формі гри. У дослідженнях Г. Люблінської обґрунтовується ідея про те, що керувати іграми

дитини не тільки можна, а й необхідно. Формуючи необхідні для подальшої діяльності знання, способи дій, інтересів, вихователь має спонукати дитячу активність у процесі ігрової діяльності [13].

Спільним для вищезазначених праць було те, що у них поєднані погляди вчених на культурно-історичний підхід до походження гри, розуміння її соціальної сутності та психологічного механізму системно-діяльнісного характеру. Основними твердженнями науковців стали положення про те, що розвиток дитини залежить від провідної діяльності (гри), яка зумовлює найголовніші зміни в психічних процесах і психологічних особливостях дитини на цій стадії її розвитку (О. Леонтьєв) [12]; що ігрова діяльність ускладнюється й розвивається, свідченням цього є зміна її форм і видів, а нові форми ігрової діяльності краще засвоюються дітьми під керівництвом педагога (Д. Ельконін) [18].

Надзвичайно важливою для означення сутності ігрової діяльності дітей дошкільного віку 60-70-х років ХХ ст. є теоретична спадщина О. Запорожця. У праці «Гра і розвиток дитини» (1966) учений підкреслював зв'язок вікових особливостей дітей з грою як практичною діяльністю, що сприяє удосконаленню психічних процесів, оволодінню новими способами і формами діяльності, формуванню інтелектуальної і мотиваційної сфери, забезпеченню емоційного спілкування з оточенням. З накопиченням у процесі гри та інших видів практичної діяльності знань і вмінь, досвіду спілкування з людьми, дитині стають доступними нові види діяльності й нові, більш складні форми соціальної взаємодії. У процесі гри дитина оволодіває знаннями про навколишній світ, соціальну дійсність в дійовій формі, що зумовлює перехід до якісно нових стадій інтелектуального, соціального та фізичного розвитку [6].

Протягом 70-80-х років ХХ ст. радянські психологи брали активну участь у дослідженні особливостей ігрової діяльності дітей. У низці праць відображені результати досліджень науковцями гри та ігрової діяльності як форми творчості, яка реалізує здібності та потреби людини, тісно пов'язана з розвитком базових засад особистості (В. Мухіна, Н. Непомняца та ін.) [14; 16].

Підсумовуючи зазначене вище, ми отримуємо підстави стверджувати, що у наукових доробках 50-80-х років ХХ ст. висвітлюються окремі аспекти проблеми, які виокремлюють гру як своєрідну пізнавальну діяльність дитини соціокультурного характеру, що дозволяє їй привласнювати соціально-культурний досвід рідного народу і людства в цілому; гру як форму життєдіяльності дитини, об'єктивні властивості якої еквівалентні реалізації й актуалізації сутнісних потреб і можливостей особистості; гру, що має багатовекторний вплив на дитину, що пов'язаний з фізичним розвитком, удосконаленням психічної сфери, вихованням і навчанням, підготовкою підростаючого покоління до майбутньої трудової діяльності тощо; гру, універсальність та всеосяжність якої сприяє гармонійному розвитку дитини [9, с. 17].

У сучасних психолого-педагогічних дослідженнях неодноразово зазначається, що ігрова діяльність дітей характеризується тим, що в основі дитячих ігор лежать одноманітні сюжети, що діти погано вміють підкорятися правилам, гра перестала носити творчий характер (К. Карасьова, С. Ладивір, Т. Піроженко ін.) [7; 10; 17].

Спостереження психологів за вільною діяльністю дітей показали, що значна частина дітей дошкільного віку (приблизно 60 %) не граються. Вони демонструють окремі предметні дії (катання машинки, кидання м'яча), розглядають книжки, малюють тощо. Лише 40 % дошкільників демонструють ті форми сюжетно-рольової гри. Найбільш популярними у дошкільників виявилися традиційні побутові сюжети: годування, вкладання спати, прогулянка, купання доньки тощо (такі ігри спостерігалися в 30 % випадків). Сюди входять варіанти гри «Дочки-матері» і сучасний різновид цієї гри «Сім'я ляльки Барбі». У хлопчиків найчастіше програються сюжети, пов'язані із захистом і нападом: «Поліцейські і злодії», «Бандити й наші», «Мисливці за привидами». В іграх діти використовують як реальні іграшки, так і їх замітники. Багато дітей називають ролі, намагаються виконати саме ті дії, які характерні для обраної ними ролі (доньки чи матері). 20 % дітей виділяють правило, за яким потрібно діяти, проте більшість із них не можуть дотримуватися правил, що обмежують спонтанну активність, тобто роблять те, що за роллю робити не можна. Водночас не всі діти вміють користуватися рольовою мовою, здійснювати рольовий діалог. Гра сучасних дітей характеризується одноманітністю. Це здебільшого повтори одних і тих самих операцій, що характерні для процесуальної гри дітей раннього віку. Спостереження показали, що діти не можуть елементарно розвинути сюжет, не здатні вживатися в прийнятну роль і будувати свої стосунки з іншими, виходячи з рольової позиції [7, с. 158-159; 10, с. 7-9; 17].

Результати досліджень свідчать про те, що за своєю популярністю сюжетно-рольові ігри майже у два рази відстають від інших видів діяльності. При цьому сюжети дитячих ігор досить одноманітні та переважно обмежені сімейною тематикою; «професійні сюжети» (тобто ігри в кухаря, шофера, лікаря, космонавта тощо), які були дуже популярні 10 – 20 років тому, практично відсутні. Характерним для сучасних дошкільників є досить розповсюджене використання у своїх іграх сюжетів з телевізійних фільмів та відтворення ролей екзотичних телевізійних героїв (людина-павук, привид тощо.)

На думку психологів (К. Карасьова, С. Ладивір, Т. Піроженко), слабка показність сучасних сюжетно-рольових ігор та їх відірваність від суспільного життя близьких дорослих можуть свідчити про те, що соціальне життя та входження у світ дорослих перестають бути змістом дитячих ігор, як це передбачалося класичною психологічною концепцією дитячої гри [7, с. 158-159; 10, с. 7-9; 17].

Згорання гри в дошкільному віці позначається на загальному психічному та особистісному розвитку дітей [10, с. 7-9]. Перевага гри над будь-якою іншою дитячою діяльністю полягає в тому, що гра, залишаючись максимально вільною та привабливою для дитини, стає школою довільної поведінки, вчить дитину

досягати мети, долати свої імпульсивні бажання. Це, практично, єдина сфера, у якій дошкільник може виявити свою ініціативу та творчу активність. Саме в грі діти вчаться контролювати та оцінювати себе, розуміти, що вони роблять, і, найголовніше, прагнуть діяти за правилами. У розвинутій формі ігрової діяльності діти самостійно хочуть діяти відповідно до прийнятих правил. Уникнення правил гри може свідчити про те, що у сучасних дітей гра перестає бути «школою довільної поведінки», а ніяка інша діяльність дитини 3 – 6 років цю функцію виконати не може. Адже довільність – це не лише дії за правилами, це усвідомлення, незалежність, відповідальність, самоконтроль, ініціативність і внутрішня свобода. Втративши гру, діти не зможуть сформувати цих якостей. У результаті їхня поведінка залишиться ситуативною, мимовільною, залежною від оточуючих дорослих.

Результати досліджень доводять, що сучасні діти дошкільного віку, залишившись без керівництва дорослого, не здатні організувати самостійну діяльність, наповнити її змістом: вони тиняються, штовхаються, перебирають та розкидають іграшки тощо. У більшості з них не розвинена увага, відсутні творча ініціатива та самостійність мислення. Бідність та примітивність змісту гри позначається й на комунікативному розвитку дітей. Дошкільнята, що не вміють гратися, не здатні змістовно спілкуватися, займатися самостійною спільною діяльністю, не вміють продуктивно вирішувати конфлікти, що виникають. У результаті зростають прояви агресивності, відчуженості, ворожості стосовно однолітків [17].

Аналіз змісту ігрової діяльності сучасних дітей дозволяє дійти висновку про необхідність створення умов, що сприятимуть поступовому відновленню розвитку сюжетно-рольової гри, яка є незамінною школою спілкування, мислення та формування довільної поведінки дітей дошкільного віку. У сучасних закладах дошкільної освіти, у зв'язку зі зміною тенденцій у ставленні до дитинства та до дитини, надзвичайно важливим чинником має стати психологізація роботи педагогічних працівників дошкільних навчальних закладів, організація психолого-педагогічного супроводу дитини у процесі ігрової діяльності, тобто вияв ставлення до неї не лише як до об'єкта засвоєння знань та вмінь, а й як до суб'єкта спілкування, співпраці, дружної життєдіяльності, що забезпечить розширення ступенів її свободи, надання права на власний вибір. Знання, вміння та навички визнаються психологами не лише як показники розвитку особистості, а й як вихідні якості особистісного зростання. Вікові та індивідуальні особливості розглядаються як ступені реалізації природного потенціалу особистості, зокрема соціального, пізнавального, художнього, творчого [7].

У контексті означених положень сучасні психологи (К. Карасьова, С. Ладивір, Т. Піроженко та ін.) зазначають, що кардинального перегляду потребує питання керівництва дитячою грою. Зокрема, науковці пропонують замінити стереотипне ставлення до термінології, яка застосовується в дошкільній освіті, та орієнтуватися на положення про те, що провідним чинником введення системи методичного супроводу є зміна усталених поглядів на особистість дошкільника [7; 10; 17].

Система супроводу здійснюється педагогами, батьками та іншими дорослими, які беруть участь у вихованні, навчанні і розвитку дитини. Супровід – це система професійної діяльності психолога, яка забезпечує створення соціально-психологічних умов для успішного навчання і психічного розвитку дитини в ситуаціях дошкільної взаємодії. Щодо гри методичний супровід здійснюється педагогічними працівниками через взаємодію з дітьми, які є партнерами дорослого в розробці стратегії супроводу. Батьки теж виступають суб'єктами супроводу гри, адже вони беруть участь у цьому процесі на засадах партнерства, особистісної і родинної відповідальності [7, с. 158-159; 10, с. 7-9; 17].

Враховуючи результати аналізу наукових пошуків Л. Виготського; О. Леонтьєва; Д. Ельконіна, Г. Люблінської; О. Запорожця; К. Карасьової, С. Ладивір, Т. Піроженко, переконуємося, що ігрова діяльність як різновид активної діяльності дітей дошкільного віку складає основний зміст їхнього життя та є провідною діяльністю, тісно пов'язаною з подальшим навчанням і працею. Термінологічне словосполучення ігрова діяльність є родовим щодо поняття гра. Гру розуміємо як конкретний прояв ігрової діяльності дитини в умовах ситуацій, спрямованих на відтворення і засвоєння дітьми суспільного досвіду, в якому уможливлене самокерування поведінкою.

Вагомим підґрунтям у обґрунтуванні теоретико-методичного забезпечення ігрової діяльності дітей дошкільного віку стали наукові праці педагогів 50-60-х років ХХ ст. (Д. Менджеричька; Е. Мануйленко; Т. Губенко; П. Саморукова; Р. Ібрагімова; Р. Римбург; Л. Артемова; Р. Жуковська та ін.).

Наукові розвідки засвідчили той факт, що протягом 70-80-х років ХХ ст. педагоги досліджували питання ігрової діяльності (гри) щодо її ролі в житті дітей дошкільного віку, доцільності її використання як навчального методу, засобу виховання (Л. Артемова; Р. Жуковська; Г. Усова та інші).

Важливими для подальшого розвитку ігрової діяльності були дослідження, розроблені з врахуванням концепції О. Усової, які вивчали особливості формування позитивних стосунків між дітьми (Р. Іванкова, Т. Маркова, І. Теплицька, К. Щербакова та ін.) та особливості функціонування дитячих самостійних ігрових груп (Л. Артемова, Т. Рєпіна, А. Рояк, І. Школьна та ін.). Результати цих досліджень значно збагатили практику управління стосунками дітей у грі. Було визначено провідну роль дитячої гри у формуванні соціальної поведінки дітей (Т. Рєпіна), встановлено способи організації ділового співробітництва у грі (Т. Антонова, Р. Іванкова, Л. Лідак, Т. Рєпіна, А. Рояк та ін.), актуалізовано проблему активізації позитивних стосунків дітей як умови підвищення ефективності гри (Л. Артемова, Т. Маркова, А. Матусик, І. Школьна та ін.) [15, с. 72].

Ці положення набули подальшого розвитку у дослідженнях педагогів 80-х років минулого століття, що були спрямовані на вивчення впливу на зміст гри уявлень дітей про працю дорослих, її громадську сутність (Л. Артемова, І. Власова, Г. Григоренко, Л. Талер та ін.); читання художньої літератури (Т. Маркова, С. Козлова, М. Коніна, Ю. Косенко, Н. Кудикіна та ін.); встановлення взаємозв'язку між навчанням та грою (Л. Артемова, Н. Бойченко, В. Кондратова, А. Фролова та ін.); формування у дітей ігрових інтересів, цілеспрямованості, організаційних умінь, активності (Н. Бойченко, Р. Геворкян, С. Марутян, А. Матусик, Н. Седж та ін.). Науковцями досліджена цілісна система педагогічних впливів, яка включала епізодичне тематичне планування програмового матеріалу, встановлення логічних зв'язків між видами діяльності та видами занять, проведення спеціальних ігор-занять в єдиному розвивальному сюжеті, спільну роботу дошкільного закладу й сім'ї та інше [15, с. 70-71].

Наступним кроком у теоретико-методичному обґрунтуванні вважаємо дослідження 80-90-х років ХХ ст. Н. Кудикіної, Н. Бойченко, Г. Григоренко, К. Коваленко, К. Щербакової; І. Шкільної, В. Захарченко, Н. Михайленко, у яких було розвинуто ідеї Л. Артемової щодо керівництва дитячою грою.

Таким чином, зазначене вище дає підстави стверджувати, що на теоретико-методичний супровід гри у суспільному дошкільному вихованні впродовж 60-х та 80-х років ХХ ст. безпосередньо вплинули педагогічні дослідження гри (ігрової діяльності), які обґрунтовують педагогічне значення гри, її класифікацію та у яких розкрито питання методичного керівництва творчою грою й іграми за правилами.

Враховуючи важливий педагогічний доробок досліджень ігрової діяльності (гри), науковці, починаючи з 1990-х років і до сьогодні (О. Богиніч, Н. авриш, Г. Григоренко, Н. Захарова, Н. Кудикіна, О. Тельчарова, А. Сазонова, К. Щербакова та ін.), досліджують проблему формування суспільної спрямованості дитини дошкільного віку у грі, розвиток моральних стосунків у творчих іграх та фізичний розвиток у іграх з правилами тощо. За твердженнями науковців, гра містить більші можливості щодо формування особистості дошкільника, ніж будь-яка інша діяльність, оскільки мотиви її мають велику спонукальну силу і дітям зрозуміле співвідношення мотиву та мети гри [9].

Отже, у сучасних дослідженнях Н. Кудикіної, Н. Захарової, Н. Луцан, Г. Григоренко, А. Сазонова, Н. Гавриш відображено ігрову діяльність дітей дошкільного віку як важливий чинник методичного супроводу ігрової діяльності, який буде здійснюватися з врахуванням видових особливостей ігор та шляхом продуктивного педагогічного супроводу ігрової діяльності, виходячи з актуальних потреб дітей дошкільного віку.

Висновки. Узагальнюючи результати аналізу наукових здобутків, маємо підстави стверджувати, що проблемами значимості ігор, їх місця та ролі у життєдіяльності дітей дошкільного віку, в першу чергу, набули пріоритетності у психологічних дослідженнях. Ці дослідження слугували базисною основою для наукових пошуків у галузі педагогіки. Представники цієї когорти досліджували ігрову діяльність як ефективний засіб навчання, виховання та розвитку дітей дошкільного віку, як спосіб досягнення мети освітньо-виховного процесу шляхом цілеспрямованого застосування системи педагогічних прийомів з врахуванням особливостей конкретної гри та спрямованих на взаємодію в системі педагог-дитина через задоволення актуальних потреб дитини і реалізацію її особистісного потенціалу.

Проведене дослідження не вичерпує всіх аспектів означеної проблеми. Напрямами подальших наукових розвідок можуть слугувати такі актуальні питання: відображення гендерного підходу в змісті ігрової діяльності дітей дошкільного віку; дослідження педагогічного супроводу ігрової діяльності в зарубіжних освітніх системах; джерела національного компонента ігрової діяльності і їх вплив на формування національної свідомості особистості тощо.

Використана література:

1. Аркин Е. А. Дошкольный возраст. Изд. 5-е, доп. и перераб. Москва : Учпедгиз, 1948. 334 с.
2. Выготский Л. С. Педагогическая психология / под ред. В. В. Давыдова. Москва : Педагогика, 1991. 479 с.
3. Гончаренко С. У. Український педагогічний словник / голов. ред. С. Головки. Київ : Либідь, 1997. 374 с.
4. Довбня С. О. Гра як історико-педагогічний феномен. *Педагогічна освіта: теорія і практика: збірник наукових праць*. Кам'янець-Подільський, 2011. Вип. 9. С. 245-250.
5. Енциклопедія освіти / Акад. пед. наук України ; головн. ред. В. Г. Кремень. Київ : Юрінком Інтер, 2008. 1040 с.
6. Запорожец А. В. Игра и развитие ребенка. *Психология и педагогика игры дошкольника* / под ред. А. В. Запорожца, А. П. Усовой. Москва : Просвещение, 1966. 99 с.
7. Карасьова К. В. Розвиток комунікативних функцій дошкільників у процесі творчих ігор : дис. ... канд. психол. наук : 19.00.07. Київ : Інститут психології імені Г. С. Костюка АПН України, 2008. 188 с.
8. Карпенко Л. А. Краткий психологический словарь ; под ред. А. В. Петровского, М. П. Ярошевского. Ростов-на Дону: Феникс, 1998. 512 с.
9. Кудикіна Н. В. Теоретико-методичні засади організації ігрової діяльності. *Організація дитячої ігрової діяльності в контексті наступності дошкільної і початкової освіти: навчально-методичний посібник* / за ред. Г. С. Тарасенко. Київ : ВД «Слово», 2010. 320 с.
10. Ладивір С. О. Педпроцес потребує радикальних змін. Київ : *Дошкільне виховання*. 2006. № 11. С. 7-9.
11. Леонтьев А. Н. Проблемы развития психики. Москва : Изд-во АПН РСФСР, 1959. 584 с.
12. Леонтьев А. Н. Психологическое развитие ребенка в дошкольном возрасте. *Вопросы психологии ребенка дошкольного возраста*. Москва ; Ленинград, 1948. С. 4-15.
13. Люблинская А. А. Очерки психического развития ребенка. Москва : Изд-во АПН РСФСР, 1959. 539 с.
14. Мухина В. С. Психология дошкольника. Москва : Просвещение, 1975. 239 с.

15. Навчально-виховна діяльність у дошкільному закладі: проблеми, пошуки, знахідки: [монографія] / Гайдаржийська Л. П., Гуренко О. І., Зайцева Л. І. та ін. ; за ред. І. Г. Улюкаєвої. Донець: Юго-Восток, 2009. 325 с.
16. Непомнящая Н. И. Игра как специфическое условие развития абстрактных уровней психических процессов. *Игра и ее роль в развитии ребенка дошкольного возраста* / АПН СССР и НИИ общей педагогики. Москва, 1978. С. 32-37.
17. Піроженко Т. О. Ігрова діяльність дошкільника: старший дошкільний вік: навчально-методичний посібник Київ : Генеза, 2014. 95 с.
18. Эльконин Д. Б. Психология игры. Москва : Педагогика, 1978. 301 с.
19. Эльконин Д. В. Проблемы психологии детской игры. Москва : Дошк. воспитание. 1964. № 4. С. 64-65.

References:

1. Arkin, E. A. (1948). *Doshkolnyiy vozrast [Preschool age]*. Moskva: Uchpedgiz [in Russian].
2. Vyigotskiy, L. S. (1991). *Pedagogicheskaya psihologiya [Pedagogical psychology]*. Moskva: Pedagogika [in Russian].
3. Honcharenko, S. U. (1997). *Ukrainskyi pedahohichnyi slovnyk [Ukrainian Pedagogical Dictionary]*. Kyiv : Lybid [in Ukrainian].
4. Dovbnia, S. O. (2011). Hra yak istoryko-pedahohichnyi fenomen [Game as a historical and pedagogical phenomenon.]. *Pedahohichna osvita: teoriia i praktyka – Teacher education: theory and practice: a collection of scientific works, 9*, 245-250 [in Ukrainian].
5. Kremen, V. H. (Eds.). (2008). *Entsyklopediia osvity [Encyclopedia of Education]*. Kyiv : Yurinkom Inter [in Ukrainian].
6. Zaporozhets, A. V. (1966). *Igra i razvitie rebenka [Child's play and development]*. *Psihologiya i pedagogika igryi doshkolnika*. A. V. Zaporozhets, A. P. Usova (Eds.). Moskva: Prosveschenie [in Russian].
7. Karasova, K. V. (2008). Rozvytok komunikatyvnykh funktsii doshkilnykiv u protsesi tvorchykh ihor [Development of communicative functions of preschoolers in the process of creative games] *Candidate's thesis*. Kyiv : Instytut psykholohii imeni H. S. Kostiuksa APN Ukrainy [in Ukrainian].
8. Karpenko, L. A. (1998). *Kratkiy psihologicheskii slovar [Brief psychological dictionary]* A. V. Petrovskiy, M. P. Yaroshevskiy (Eds.). Rostov-na Donu: Feniks [in Russian].
9. Kudykina, N. V. (2010). Teoretyko-metodychni zasady orhanizatsii i hrovoi diialnosti [Theoretical and methodological principles of game organization activity]. *Orhanizatsiia dytiachoi i hrovoi diialnosti v konteksti nastupnosti doshkilnoi i pochatkovoї osvity*. H. S. Tarasenko (Ed.). Kyiv : VD «Slovo» [in Ukrainian].
10. Ladyvir, S. O. (2006). Pedprotses potrebuie radikalnykh zmin [The process needs to be radically changed]. *Doshkilne vykhovannia, 11*, 7-9 [in Ukrainian].
11. Leontev, A. N. (1959). *Problemy razvitiya psihiki [Problems of development of the psyche]*. Moskva: Izd-vo APN RSFSR [in Russian].
12. Leontev, A. N. (1948). Psihologicheskoe razvitie rebenka v doshkolnom vozrastе [The psychological development of preschool child]. *Voprosy psihologii rebenka doshkolnogo vozrasta – Psychology issues of a preschool child*, 4-15 [in Russian].
13. Lyublinskaya, A. A. (1959) *Ocherki psihicheskogo razvitiya rebenka [Essays on the mental development of the child]*. Moskva: Izd-vo APN RSFSR [in Russian].
14. Muhina, V. S. (1975). *Psihologiya doshkolnika [Psychology of a pre-schooler]*. Moskva: Prosveschenie [in Russian].
15. Haidarzhyska, L. P., Hurenko, O. I., Zaitseva, L. I. ta in. (2009). *Navchalno-vykhovna diialnist u doshkilnomu zakladi: problemy, poshuky, znakhidky [Educational activity in a preschool institution: problems, searches, findings]*. I. H. Uliukaieva (Ed.). Donetsk: Yuho-Vostok [in Ukrainian].
16. Nepomnyashaya, N. I. (1978) *Igra kak spetsificheskoe uslovie razvitiya abstraktnykh urovney psihicheskikh protsessov [Game as a specific condition for the development of abstract levels of mental processes]*. *Igra i ee rol v razvitiu rebenka doshkolnogo vozrasta – The game and its role in the development of a preschool child*, (pp. 32-37). Moskva: APN SSSR i NII obschey pedagogiki [in Russian].
17. Pirozhenko, T. O. (2014). *Ihrova diialnist doshkilnyka: starshyi doshkilnyi vik [Playing activities of a preschooler: senior preschool age]*. Kyiv : Geneza [in Ukrainian].
18. Elkonin, D. B. (1978). *Psihologiya igryi [Game psychology]*. Moskva: Pedagogika [in Russian].
19. Elkonin, D. V. (1964). Problemy psihologii detskoї igryi [Problems of the children's games psychology]. *Doshkolnoe vospitanie – Preschool education*, 4, 64-65 [in Russian].

Dovbnia S. O., Shulihina R. A. Theoretical and methodological leading of preschool children play activity

The research is dedicated to the substantiation of theoretical and methodological support of play activity of preschool children. A systematic and comprehensive analysis of the problem allowed to characterize the key concepts of the study: "game activity", "game". We consider the notion "play activity" as a kind of active activity of preschool children, which is the main content of their life and is a leading activity closely related to further education and work. The terminological phrase "game activity" is ancestral to the concept of game. The playing is a specific manifestation of individual and collective play activity of the child, which is of concrete historical, multi-species, creative and multifunctional character. The essence of the phenomenon "methodical support of game activity" is defined – as a system of diagnostics of experience of playing activity of children of preschool age, the account of its results in interaction with children in the game, the presence of game partnership that combines direct and indirect methods of subject-subject interaction of the teacher and children. It is revealed that the introduction into practice of modern preschool education components of methodological support of play activities of preschool children contributes to the formation of personal play competence of a preschool child, which consists in its ability to organize different types of games (creative and rules-based games, etc.) according to their structure (imagination) game situation, role play, game rules); to realize their own game plans; adhere to the game partnership and role-playing behaviors, norms and etiquette of communication during the game, etc. It is established that these bases of realization of methodical support of play activity of children of preschool age in pedagogical practice are directed on formation of professional and pedagogical culture of teachers, production of modern pedagogical ideas, technologies, as well as interests of the teacher in constant increase of professional level in accordance with market conditions. can meet the needs of Ukraine's education development in highly qualified competitive professionals.

Key words: game activity, game, preschool children, methodological leading.